

Бүгү чурттарның прелетарийлери, каттыжыңар!

ТИН

РСФСР-нің Компартиясының
Тыва республика комитетинин,
Тыва АССР-нің Дээди
Совединин болгаш Министрлер
Чөвүлелинин органы

1990 чыл
сентябрь
7
пятница
№ 205 (14405)
1925 чылда
үчкүлүктүңгө
өткөзүлгө

РСФСР-нің КП-нің Тургузукчу съездизи

ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

РСФСР-нің Коммунист партиясының Тургузукчу съездизинин ийги чө-чадазынын ажылы 1990 чылдың сентябрь 5-те Москвага, Кремльдин Съездилер ордузунга ургүчүлгөн.

Оон соода РСФСР-нің Коммунист партиясынын Төп Комитетинин болгаш Төп контроль комиссиясынын составында кандидатуралары чугаалашп көөрүңче съезд эзелеп кирген.

СЭКП ТК-ның секретары Ю. А. Манасиков хундуску хуралда дараалаан. Кол илетке талазы-биле санаа бергенер Н. И. Саложников — СЭКП Удмурт облонуң бирги секретары; О. И. Чабаев — Горькийни автомобиль заводу бугуруле каттыжышшынына токары; П. В. Жилин — Ремонтнек районуна Калинин аттыг колхозтуң даргазы, Ростов область; А. О. Баринов — Читанын куруенин амнелге институтунуң кафедра эргелекчизи; В. В. Елагин — РСФСР-нің ЛКСМ Төп Комитетинин бирги секретары; М. Д. Северьянов — Красноярски. нун инженер-тудуг институтунуң улуг эртем аймак дачкызы; В. И. Попельский — В. И. Ленин аттыг металлургияны бугуруле каттыжышкынында парт. ком секретары, Куйбышев

лаашкынарны хой нуруу-убиле сонугтурган. Оон дараазинда санаал бооринге кирешкенер: Ю. М. Слободкин — Солнечногогорский улус судунуң даргазы, Москва область; М. А. Гасанов — Дагестаниян электротермиктиң дериг-херекселдер заводуңун бригадир. РСФСР-нің Коммунист партиясынын Төп Комитетинин болгаш Төп контроль комиссиясынын кежигүнеринин сонугдаларынын талазы-биле бадылашкын хуралдын төңүзүнде болган.

ССРЭ-нің Чепсектиг Күштеринин, ССРЭ-нің Куруненин айыыл чок чорук комитетинин шериглеринин, ССРЭ-нің Иштики херектер министрствозунуң иштики шериглеринин болгаш демир-орук шериглеринин политиктиг органнырын эде тургузар дугайында

СОВЕТ СОЦИАЛИСТИГ РЕСПУБЛИКАЛАР ЭВИЛЕЛИНИН ПРЕЗИДЕНТИЗИНИН ЧАРЛЫ

ССРЭ-нің улус депутаттарының эзелчөк үшкү Съездизинин ССРЭ Конститүцияны өсерилгелерин киргени-биле, күрүне болгаш партия хулаалгелерин аңгылаар утлавышкыны-биле холбаштыр доктады-биле болза:

1. ССРЭ-нің Чепсектиг Күштеринин, ССРЭ-нің Куруненин айыыл чок чорук комитетинин шериглеринин, ССРЭ-нің Иштики херектер министрствозунуң иштики шериглеринин болгаш демир-орук шериглеринин политиктиг органнырын эде тургузары боттандырар, оларны ССРЭ-нің камгалаал болгаш айыыл чок
2. ССРЭ-нің Камгалаал министрствозу, Совет Армияны болгаш Шериг-Далал Флотуну Политиктиг кол эргеледи ССРЭ-нің Куруненин айыыл чок чорук комитетинин, ССРЭ-нің Иштики херектер министрствозуну киржилгеси-биле шериг-политиктиг органнын дугайында Дүрүмүнү төлөвилелин үш ай хуусаала чогадып кылыр. Дүрүмүнү төлөвилелин чугаалашкын көөрүңче доктаатыгың чурум эзуугар кирер.
3. Политорганнын эде тургузар талазы-биле практиктиг кемчелерин шериглерин болгаш флот күштеринин шийтериле турары шериг реформазынын сорулгаларына дүүштүр боттандырар.

Совет Социалистг Республикалар Эвилелинин Президентизи М. ГОРБАЧЕВ. Москва, Кремль. 1990 чылдын сентябрь 3.

РСФСР-НИНГ КОМПАРТИЯЗЫ: ЧААРТЫЛГАНЫН ОРУУ-БИЛЕ

Илеткел талазы-биле саналонал солдурунуң мурчунда даргалачкы СЭКП ТК-ның секретары Ю. А. Манасиков алыл-чорудула программанын төлөвиле программанын талазы-биле сайыраңгыкылар со-рулу-биле съездинин редакция комиссиясынын составын немээр деп санадып кирген. Делегаттарынын саналарын барымдалаал тургаш, комиссиянын составын калбартаан.

бүрүзү чүгле чарлышкына чедирер, партиянык болгаш улустуң мужун үндүрер. Яларайга байдала Россия алыл чорудула коммунист деп, ол чугаалаан. Оон бүрүзү чүгүрү дужаар системедэ деп чарлышкы берген бис. А салгалачкыни болгаш өз-харыкыска дугайында уттупкан бис. Көрүм-чүрүмү тургузар, инитиле дүүлдешкенин кер кылыр чоруктардан хостаар херек деп, ол чугаалаан.

ини олар херек чок төлөвилелдерге үндүр отпалкан. Социализмин салым-чолу дээш сагыш човааштын Россиянык Компартиянын күш-ажыдыны инкизиинин эрге-чаргыразы дээш демиселге көдүрер ужурау дээрзин ол түрелинде демделгезен.

эвилелешкен республикаларын ролон беддирин база демделгезен. Рынкок инфра-структуразын тургузар талазы-биле ажыдып калбарта-пашаан, экономиканы эки-жердерин хемчелерин сон-гаарлашышкын чокка ап чорударынын эргежок чугу-лазы-биле ажылчын болуктер-инин кежигүнерин, ССРЭ-нин болгаш эвилелешкен республикаларын Министрлер Чөвүлелеринин Даргалары чөвүлел хуралга киришкен.

Тюменде «Дреамат» эртем-бугуруле каттыжышкынынын станон тудушукчу заводунун брезерошини И. П. Второвшын аң байгаш чок алган, СЭКП амнелчү сонун бугуруле оскунуң турар дээрзин ол улуг чомудал-биле чугаалаан. Оон хурөөлөгүндө ажылчын аңгы-аңгы төлөвилелеринин үнү турады илден аларган. Ол дээрге, эң чүгүле социал айтырылганын партиянын оалдаан шийтирлел турарын түнелди. Эргелеп баш карылга органнырын эде тургузары узамканын. Мунуң удуртукчу ажылдакчылар улус-соода чок хуралда туруп берген.

РСФСР-нің Компартиясынын ажил-чорудула төлөвиле программазынын төлөвиле аналитикиниан, Марий АССР-де СЭКП Медведевский райкомунун бирги секретары В. А. Кукари кири фазаторун эң чүгүла деп санаан сорулгага доктааган. Ынчангаш РСФСР-нің Компартиясынын программанын социал-экономиктиг кезээне экономиканы күш-ажыдыкы кижилеринин боттуг ителгелдерин хандырыгыңче утландыр ужурау дээрзин ол демделгезен. Ажил-чорудула программазынын төлөвиле аналитикиниан, «Фонд немей чугаалаан», «Фонд соода эзелтедиг пленумда эзе өске бир чымышка чугаалашпаш, ам хулаал алыр деп, санадып оратор кирген.

Инитилел-политиктиг байдалга хамаарыштыр чугаалаашаан, оратор болза, саадаан эде тургустунуушкун дээш, экономиктиг бай-далдын улам баксыраанын дээш партия кежигүнерин, кежигүн эвесер-даа улуг ителгелди салып турарын ителгезин дээш эвес, а күрү-ненин эрге-чаргыра органнынын саандарга ажылы дээр ат-алдарын чидирип турарын чугаалаан. Ынчангаш партия организациаларын дээш, аңгы-аңгы аңгынын төлөвиле партия-дан үнүп турарына аажок дүүвер турарын дынаган. Оон бир чылдагыны болза экономиктиг реформанын алыс утазын бил-бесинде, ынчангаш масса-лед информация чепсек-херекселдерин бугу-ини-тиги экономиктиг өөрелди-кесир-органализаация чугу-ла деп, ол болгаш турар.

Оон ажилды катпар кылырны хамаарыштыр бол-даларын чокшунлажып азынниг, хоойлу эзуугар болгаш партия парлагашкынын арынарыга утланды-лап чүве билип, тайылбыр-лап болбас деп?

Партиядан үнүп турар кижилерге хамаарыштыр ол ажилды: «Силерин кылып турар чүдүрүп ырбакчы болгаш саткынчы чок. рук-тур» деп чугаалаан.

«Московиян» «Мосавтолетранс» бугуруле каттыжышкынынын чолаачкы И. М. Болотовскийн саналын делегаттар улус сонугралган. бис дынаша. Философия эртемдеринин кайдала кижини мен деп, ол чугаалаан. ынчанга-да ол менээ шапкын-ташын тур, аштерин күш-ажылы коллектив чөвүлелин дарагы кыдыр сонуг алдылар.

«Номунист» журналын кол редакторунун бирги орадыкчысы О. Р. Ланис ажил-чорудула программанын төлөвилелин сайгарып чугаалаан. Россиянык СЭКП-нин XXVIII съездизинин хулаал алган Платформага болаар-га, делегаттың болуп турары-биле алыр, бир базым аткаар болгаш амгы поли-тиктик байдалга коммуни-терге удуртулга бооп шыда-вас.

«Номунист» журналын кол редакторунун бирги орадыкчысы О. Р. Ланис ажил-чорудула программанын төлөвилелин сайгарып чугаалаан. Россиянык СЭКП-нин XXVIII съездизинин хулаал алган Платформага болаар-га, делегаттың болуп турары-биле алыр, бир базым аткаар болгаш амгы поли-тиктик байдалга коммуни-терге удуртулга бооп шыда-вас.

«Миндиг байдалдарда Төп Комитеттин талазында улуг күчөөлгенин адыкы эвенелерге утландыр ужурау. Чүгүле ынчан партияны хурөөлгенин каттыштырып болур. Ажил-чорудула програм-мазынын төлөвилелин болуп кылдырган үндешкенин доку-мент-дир деп, Томскинде келген чогадык Т. А. За-плавная санаан. Оон болуп турары-биле алыр, ында үениң тыныкы сириккен, ажылчы чоңун эрге-ажык-тарын камгалаар күзел ба-ры илден, Ынчалга-даа тө-лөвилеледе көрөгертинген чү-дүр, инини оудуругар база хой.

«Московиян» «Мосавтолетранс» бугуруле каттыжышкынынын чолаачкы И. М. Болотовскийн саналын делегаттар улус сонугралган. бис дынаша. Философия эртемдеринин кайдала кижини мен деп, ол чугаалаан. ынчанга-да ол менээ шапкын-ташын тур, аштерин күш-ажылы коллектив чөвүлелин дарагы кыдыр сонуг алдылар.

«Номунист» журналын кол редакторунун бирги орадыкчысы О. Р. Ланис ажил-чорудула программанын төлөвилелин сайгарып чугаалаан. Россиянык СЭКП-нин XXVIII съездизинин хулаал алган Платформага болаар-га, делегаттың болуп турары-биле алыр, бир базым аткаар болгаш амгы поли-тиктик байдалга коммуни-терге удуртулга бооп шыда-вас.

«Номунист» журналын кол редакторунун бирги орадыкчысы О. Р. Ланис ажил-чорудула программанын төлөвилелин сайгарып чугаалаан. Россиянык СЭКП-нин XXVIII съездизинин хулаал алган Платформага болаар-га, делегаттың болуп турары-биле алыр, бир базым аткаар болгаш амгы поли-тиктик байдалга коммуни-терге удуртулга бооп шыда-вас.

«Миндиг байдалдарда Төп Комитеттин талазында улуг күчөөлгенин адыкы эвенелерге утландыр ужурау. Чүгүле ынчан партияны хурөөлгенин каттыштырып болур. Ажил-чорудула програм-мазынын төлөвилелин болуп кылдырган үндешкенин доку-мент-дир деп, Томскинде келген чогадык Т. А. За-плавная санаан. Оон болуп турары-биле алыр, ында үениң тыныкы сириккен, ажылчы чоңун эрге-ажык-тарын камгалаар күзел ба-ры илден, Ынчалга-даа тө-лөвилеледе көрөгертинген чү-дүр, инини оудуругар база хой.

«Миндиг байдалдарда Төп Комитеттин талазында улуг күчөөлгенин адыкы эвенелерге утландыр ужурау. Чүгүле ынчан партияны хурөөлгенин каттыштырып болур. Ажил-чорудула програм-мазынын төлөвилелин болуп кылдырган үндешкенин доку-мент-дир деп, Томскинде келген чогадык Т. А. За-плавная санаан. Оон болуп турары-биле алыр, ында үениң тыныкы сириккен, ажылчы чоңун эрге-ажык-тарын камгалаар күзел ба-ры илден, Ынчалга-даа тө-лөвилеледе көрөгертинген чү-дүр, инини оудуругар база хой.

«Миндиг байдалдарда Төп Комитеттин талазында улуг күчөөлгенин адыкы эвенелерге утландыр ужурау. Чүгүле ынчан партияны хурөөлгенин каттыштырып болур. Ажил-чорудула програм-мазынын төлөвилелин болуп кылдырган үндешкенин доку-мент-дир деп, Томскинде келген чогадык Т. А. За-плавная санаан. Оон болуп турары-биле алыр, ында үениң тыныкы сириккен, ажылчы чоңун эрге-ажык-тарын камгалаар күзел ба-ры илден, Ынчалга-даа тө-лөвилеледе көрөгертинген чү-дүр, инини оудуругар база хой.

«Миндиг байдалдарда Төп Комитеттин талазында улуг күчөөлгенин адыкы эвенелерге утландыр ужурау. Чүгүле ынчан партияны хурөөлгенин каттыштырып болур. Ажил-чорудула програм-мазынын төлөвилелин болуп кылдырган үндешкенин доку-мент-дир деп, Томскинде келген чогадык Т. А. За-плавная санаан. Оон болуп турары-биле алыр, ында үениң тыныкы сириккен, ажылчы чоңун эрге-ажык-тарын камгалаар күзел ба-ры илден, Ынчалга-даа тө-лөвилеледе көрөгертинген чү-дүр, инини оудуругар база хой.

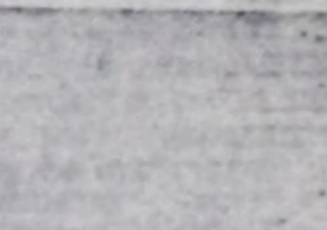
РСФСР-НИНГ КОМПАРТИЯЗЫНЫНГ РЕСПУБЛИКА КОМИТЕДИНИН ЧАНЫНДА ПАРТИЙЖИ КОНТРОЛЬ КОМИССИЯЗЫНДА

Бо чылды май 29-га болган РСФСР-нің Компартиясынын республика комитетинин VI плену-мунуң даалгазын эзуугар рес-публика комитетинин ча-нында партиянык контроль комиссиязы Тыва АССР-нің иштики херектер министр-нин орадыкчысы В. И. Лу-кашовтун ат салгаш, РСФСР-нің ИХМ-не чорут-кан чагазында фактыларын хынаан. Чагада РСФСР-нің ИХМ-нің эргезинге хамаар-жыр чүдүлгенин ол министр-ствонун тускай бригадасы хынаан.

Материал хыналдазын чоруткан РСФСР-нің ИХМ-нин төлөвилелеринин дыйкыаттынын эзуугар алыр-га, кирген фактыларын барын шуптуу билдингир, оларны мурунда каш ула-хылап турган, оларга ха-маарыштыр алыл-чүдөле баа партиянык ителгелди бер-ип турган. Оон-биле чө-рөгелештир оларын чаныс талалай, аажок хажыдып көргүскөн, ында бизнежи-нин сагыш сеткилинге хой хажынышкыны хой болган. Чагада айттылган республиканын ИХМ системезинде орус кадрлар-ны өжеп-кызып турар. Тыва АССР-нің ИХМ-нің удуртулазынын талазында националистин илэреш-кинир бар дзон фактылар ителге үезинде бадытнат-тырмаан. Чагада ады кир-ген ажылдакчылар-биле республиканың ИХМ-нің удуртулазында төрөдөр-лүг харылаалары хыналда үезинде илэреттирмизен.

Хой аал ишти чурттаар бакымын дөрт дугаар кадында тудуг-монтаж ажылдары чоруп тур. Чээрби аажы кижилг бригаданың дашчылары бакымын кырын демир-бетоннар-биле дугуларынче кирген. Бригадир Анатолий Чыдым-нин күсү тооруктуң өңү-дө дөмөйлешкек хурен арны удур бар чораш менээ ху-лудуругуңу шанадып. Удуг-тудугун кырын чайты түн чайыналдыр чырыдып тур-ду.

Чүс чээрби сес вал чурттаар бакымын дыйлай тур тудуп тур бис. Мону келер чылдын чайынында ажылдага кирер ужурут бис — деп, бригадир Анато-лий Чыдым таныштырды. Кызылдын тудугулары-ның чарыгыга бо бригада чылдын бирги чартымында бирги черде болган. Тудуг-монтаж ажылдарынын план-ын даалгаларын аажыр күү-сеткенер. Бо хушеринин чарыгында олар Кызыл тудуг эргелелинин бригада-ларын ийги черинде чайгы үеде дашчыларын чамдык шөлөөге үнүгү-лөз. Ынчангаш тудуг чам-дыкта чедир боттамайга баар дээрзин чугааладылар.

Автораңу фотолары.

«КУШ-АЖЫЛДЫҢ ХООЧУНУ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң
Президиумунуң Чарлы

Удус ажил-агайыңа хей чылдарда ак сеткилдиг күш-ажылың үнелеп көргө-
нүнүн демдээ кылдыр
ССР-ниң Дээди Соединиң
Президиумунуң өмүзө-
дөй шаңнаары болза:
КЫЗЫЛ ХООРАНДАН
Ахметов Равил Гальмет-
тиневич — «Тыва хамааты
тудуг» трезиниң септелге,
тудуг эргелигиниң чызын-
чызы.
Бабушкин Виктор Алексеевич — Тыва геология,
шиңчилдиг экспедициясынын
чолбачызы.
Башаев Карп Алексеевич — Тыва АССР-ниң
агроулетпур эвилелиниң
бөлүк-специализириниң
башкарычызы.
Безин Шур-оол Торкаевич — Тыва облпрофзаву-
лелини тааныткычы.
Безиков Георгий Матвеевич — пассажир авто-
транспорт буюрлуулуктун
чолбачызы.
Беляков Иван Иванович — Куруненин көдөз ажил-
агайы алабынын эргелинде
күрүнгөн кол ветеринария
инспектору.
Беспалов Николай Меркурьевич — «Тыва суг ме-
диорация» каттыжышкы-
нын автобазанын уду-
т инженерин.
Богдашкин Борис Андреевич — Куруненин көдөз
ажыл-агайы алабынын
эргелинде машина бол-
гаш дерг-херекселдерини
техниктиг байдалын халга-
рар талазы-биле күрү-
нени кол инспектору.
Бологов Михаил Семенович — республикозун
автотранспорт конторазы-
нын чолбачызы.
Будулина Нина Григорьевна — «Тыва автогара-
жы» буюрлуулуктун
агроулетпур эвилелиниң
экономика буюрлуулук-
тузунун экономай.
Васильев Анатолий Михайлович — «Кызыл-
пролетар»-де чолбачы.
Винникова Раиса Феловна — Тыва айма-
туду заводунун ажилчи-
ны.
Воронкевич Нина Ивановна — халдарыңды эр-
милдештирген эмчи.
Гавриленко Мария Николаевна — «Тыва суг-мели-
орация» каттыжышкы-
нын.

нын автобазанын ажил-
чыны.
Галактионов Леонид Александрович — № 14
ортуман школаның директо-
ру.
**Гильяев Ибрагим Назай-
лович** — № 1 чукь авто-
транспорт буюрлуулуктун
чолбачызы.
Гордеева Нина Филипповна — Тыва АССР-ниң
агроулетпур эвилелиниң
кылдының кол экономай.
Городилова Александра Григорьевна — «Вост-
сибирпром» институтунуң
Тывада филиалынын инже-
нери.
Дакар Галина Николаевна — Куруненин көдөз
ажыл-агайы алабынын эрге-
линин көдөз ажил-агайы
продукцияларын шы-
рыкты болгаш белгизир-
ниң юридикалык катты-
жышкыны башкарычы.
Давкина Нина Ивановна — халдарыңды ааргылар
эмилдештирген лаборатория.
Дедур Светлана Даниловна — «Востсибирпром»
институдунуң Тывада фили-
алынын инженерин.
Доникова Анна Григорьевна — № 14 ортуман
школаның башкысы.
Доржу Татьяна Тамбаевна — № 2 кежизин орту-
ман школаны башкысы.
Доняев Василий Михайлович — «Тыва агроулет-
пур тудуг» каттыжышкы-
нын автотранспорт бую-
рлуулуктун чолбачызы.
Золотухин Леонид Тимофеевич — «Тыва агроулет-
пур тудуг» каттыжышкы-
нын автотранспорт бую-
рлуулуктун чолбачызы.
Иванов Фомей Кириллович — республикозун
автотранспорт конторазы-
нын чолбачызы.
Кажин-оол Татьяна Фроловна — «Тыва тудуг»
каттыжышкынын тех-
никтиг кылдының началь-
ниги.
Капустин Михаил Петрович — республикозун
автотранспорт конторазы-
нын чолбачызы.
Клеппова Клавдия Ивановна — туберкулез уду-
рлиансирини эмчи сестра-
зы.
Ковалев Василий Федорович — Тыва облпрофце-

вуделин удуз өөрдилгени-
ниң болгаш эртем ажил-
дакчыларын профвудел
хооркомунуң даргазы.
Ковешникова Галина Ивановна — республиканын
кеш, шээр ааргылар дис-
пансерини ажилдакчысы.
Кожушко Виктор Николаевич — Тыва АССР-ниң
агроулетпур эвилелиниң
кылдының кол агроному.
Колемцева Владимир Николаевич — геология-
шиңчилдиг экспедициянын
чолбачызы.
Короткова Галина Ивановна — «Фармация» на-
тыжышкынын фарма-
цевти.
Косова Мария Федоровна — хей-инитиниң ачманы-
ге трезиниң ажилчыны.
Кудрявцева Нлия Яковлевна — «Тыва агроулет-
пур тудуг» каттыжышкы-
нын автотранспорт бую-
рлуулуктун шеверлекчи-
зи.
Кудряшова Валентина Макаровна — Бугу-россия-
нын кара көрөстөр ин-
телиниң өөрдилге-бую-
рлууге буюрлуулуктун мас-
тери.
Курган Василий Максимович — Тываын авиа-
буюрлуулуктун автобус чо-
лаачызы.
Лебедева Надежда Ивановна — № 4 ортуман шко-
ланы башкысы.
Мамашова Лидия Яковлевна — № 2 кежизин орту-
ман школаны башкысы.
Мамышева Нина Михайловна — тубуру заводунуң
кылды эргелигини.
Маслякова Валентина Семеновна — тубуру заво-
дуну хул удузчу.
Машковская Антонина Александровна — № 4 орту-
ман школаны башкысы.
Мельникова Тамара Петровна — Тыва респуб-
ликанын Статистика эрге-
линин капитал тудуг ста-
тистика кылдының началь-
ниги.
Митинская Татьяна Сергеевна — Тываын геология,
шиңчилдиг экспедициянын
географ.
Монгуш Светлана Орловна — Куруненин ветеринария
инспекциянын башка-
рычы мал эмчиси.
(Уланчылыг).

УКРАИН ССР. Маска
дамы дымалган, Екатерина
Ивановна Шапокина миг-
ла олурган. Оң бажыны-
ның сонгалары дуй шап
капкая. Суурну сөөлүгү хе-
рөөжөн чурттакчымы чорун-
кан. Чернобыль халавынын
сөөлүгү радиация чоок-ка-
выда суурларын шак мичээр
хоозуралды, ээниредин ту-
рар.

Чернобыльдин атомнуг
электростанциянын ужен
километр зонасында байдал
нарнын болуу турар. Ындыг
зонага кижилерни чурттаар
айымдыг. Чернобыль
халавынын сөөлүгүдө үе эрт.
кей тудумна, ядролуг ха-
лапка таварышканнар көү-
дөз турар. Украинанын Жи-
ломиде Народич району
ядролуг халавың зонада
кылдыр чарлаан. Халап бол-
ган сөөлүгүдө эртем чылдар-
да ында элзөө каш суурлар
эки калган.

ЧУРУКТА: боттарын
суурларын мооң муруну,
да көжүр чоруткан чурт-
такчылар дедир кээп турар
апарган. Оларга хабети бол-
гаш аш-чемниң өскө-даа
продуктуларын чедирин бе-

рип турар. Суурларынче
колдууда улуг намыздыг
чурттакчылар чынып кээп
турар. В. СОЛОВЬЕВТУН фото-
з (СЭТА).

Мындыг база болгулар

ХУУЗУНДА «КАМАЗ»-ТЫГ БОЛУР ЧАСКАН

Куруненин өңү-хөрө-
гизин кара туралында «ту-
дур бинишн» заводтан
ундуге-ле чаа-ла беш чыл
болган улуг чукь машина-
зын кижилерге хуузунада
ажылдар кылдыр сандып
турган дээр болза, анаа бу-
дурдур кижилер белең чоң-
лоор. Мындыг чутга дына-
наа кижилер анаа кажанда
буюрлусе. Бу чуулдуң ав-
торлары мындыг медалды
нааш баштай буюрлусе
турган бис. Дамчыр чутга
далай чалгың чүе дээни
кай деп болгаш, чүе сөөр-
түр күчүлүт КамАЗ салдып
турар чер — Хову-Аксы
АТБ-же запан бис. Кула-
выс-биле дынаан-даа бол-
за, каравыс-биле көрүп,
ында ажилдур турар кижилер-
биле чутгалар, чүе-
ниң ужурун билдир алып
дээп ынаар сургачыла-
ныс-даа ужуру ында
чүе.
Хуузунада ажилдары-
биле чукь-даа машиназын
сандып алырга, ында багай
чүү деп. Бу таланы-биле ха-
лак доктаалы-даа бар-ла
болбай. Ынчалза-даа ону
хажыда бээр чоруткан кайы
хай. Бистин кулавыска
дыналып келген медал-
дыла-ла шын, бичин-даа
хөөрдиг чок медал-дир
дээрине ылап-ла буюр-
лулис. Душте-туде чүе бол-
дег, мындыг чүе кара бол-

ганын номчукчулар айты-
ра бээр чутгажон.
Хуузунада ажилдар улуг
чукь машиназын, барыл-бар-
рып КамАЗ салдып алып
күзөл тынты берсе, Хову-
Аксы АТБ-ниң барыл бо-
лур сен, номчукту. Бу бую-
рлуулукта куш-ажылың
коллектив чөвүлени ийи
КамАЗ машинанын жомук-
лары-биле кады сандытар
деп шийтир хууза алган
чүе-дир. Буюрлуулукта
куш-ажылың коллектив чө-
вүлени бодуну бурун эрге-
сини эртер-ле соора
ажылган бооп турар. Куш-
ажылың коллектив чөвү-
ленин хойду-дурм билбес
кижилер сонгуттурган бе-
дээрге база ындыг эвес.
Мында сонгуттурган кижилер
буюрлуулуктун мурнак-
чылары, эртем-билдиг,
коллективте хүндүктелдиг
кижилер.
Ынчалза-даа заводтан уш-
дуге-ле бирээни чаа-ла беш
чыл, өскөи чеди чыл че-
дир чорутуу эдилели-даа эки
күчүлүт машиналарын ав-
тобуюрлуулукта баласын.
зындан үндүр бижээш, са-
дыр бодол чөвүлелдин кел-
жигүнерини бажына нан-
чал кирип келген? Бу ма-
шиналарын бирээни 600
мун, бирээни 500 мун кило-
метр эртен дээрзин ай-
тып каалы. Азы куш-

ажылың коллектив чөвү-
ленин келжигүнери Виктор
Казанцев, Сергей Федосеев
чөвүлел келжигүнери бурун
эргезин ажилдан алган, ол
машиналарын чинч өргөн-
биле сандып алып бодаш,
чөвүлелдин өске келжигү-
нери төөрдешиниң ол ирги
бөө? Мында бир-ле чыла-
ган бар.
Номчукчулар эки билдир
алыры-биле Хову-Аксынын
автотранспорт буюрлуулук-
тузунун кызыл чөвүлелдин кол-
лектив чөвүлелиниң бол-
гаш профвудел комитетиниң
1990 чылдын август 1-де
болган каттыжышкы хуу-
зыны протоколундан уш-
га бижилгени мааңа кийрип
каалы.
«1. 5 мун рублдан туду
санапкан, КамАЗ автома-
шинада сандып алып дуга-
йында шийтиргизини болза:
Бугу чүенин өөринип
көргөш, тускай онза тавар-
рыла кылдыр санааш, бую-
рлуулукта мурнакчылар
Сергей Иванович Федосеев
дугурула дауугар
№ 48-91 куруне дугурула
КамАЗ-5410 автома-
шинаны 4 мун 500 рубле-
ге, Виктор Тимофеевич Ка-
занцевке 21-64 куруне ду-
гаарыл КамАЗ-5410 авто-
машинаны 4 мун рублеге
салаар».
Хову-Аксы АТБ-ниң

начальниги хуузунада
күөсүдип турган В. И. Бе-
лобродовтун 1990 чылдын
август 1-де ат салган № 84
дугааында мындыг оду-
рулар бар: «Хову-Аксы
АТБ-зинин куш-ажылың
коллектив чөвүлелиниң
1990 чылдын август 1-де
хуузап алган шийтирине
үндөмүзүн, АТБ-нин чо-
лаачызы Виктор Тимофе-
евич Казанцев хуузунада
ажылдар кылдыр 21-64
ТВЗ куруне дугурула
КамАЗ-5410 автома-
шинаны 82-54 ТВ куру-
не дугурула ОДАЗ-9370
чартык кокутуу салдыканы-
биле ук машинаны АТБ-ниң
баласызында үндүр би-
чир. Ол ышкаш чылаачы
Сергей Иванович Федосеев
хуузунада ажилдар кылдыр
48-91 ТВЗ куруне
дугурула КамАЗ-5410 ав-
томатинаны болгаш 82-75
куруне дугурула ОДАЗ-
9370 чартык кокутуу са-
лдыканы-биле ук машина-
ны АТБ-ниң баласызында
үндүр бижир». Автобудо-
руленин куш-ажылың кол-
лектив чөвүлелинин шын
эвес хуузап алган шийти-
рини начальниги хуузунада
күөсүдип турган В. И.
Белобродов куштүг кыл-
дыр бадылап бергени ол
ышкаш.
Машина-балат сарады-

ны чуруму хажыткан ду-
гайында чутга «Тыва ав-
тогараж» буюрлууге катты-
жышкынын удурутуу-
ларына кулаанга дыналы
берген чүе-дир. Ынчангаш
девискар-буюрлууге катты-
жышкынын чигине дирек-
тору А. В. Рудалский-
нин ас-биле берген ай-
тышкынын бугулар ук ду-
жаалды күш чок болду.
Хууза ажилдары-биле са-
дып турган автомобильдер
ам автобуюрлууге аны-
гатынып артып калган.
«КамАЗ» машиналарын
хуузунада сандып алып деп
турган В. Казанцев, С. Фе-
досеев деп кымнар? —
Бу дээрге сон-даарта
Саян артыңче кокуу чорутуу
деп турар уду-дур — деп,
АТБ-нин чылаачылары чут-
галардылар.
«Шыңгы» август 18-те ү-
ген «Читкен кран» деп чү-
лүк сактып тур силер бе, ном-
чукчу. Ол кран устуңда
В. Казанцевтиң Хову-Аксы-
нда көкүр чоруткан азамы
Т. Казанцевтиң Ирба суурда
бажынын тудуп турган кран
ол-ла болгай.
Мындыг база болгулар-
дыр.
Михаил ДУОНГАР:
«Тываын амыктары-
нын» корр.
Манай-оол ОЮН:
«Шыңгы» тускай корр.

«Уш-Белдир» курорт: хомудалдар, аңаа харыылар

Тыва—кончуг байлак, ча-
раш, арыг агаардыг оран.
Ында изиг, соок сугду ар-
жааннар барок район санын,
да харын-да чурттакчылыг
чөвүлүтүрүчү чутгалар бар
дээр болза, хөөрдиг ала экил.
Оң кадында «Уш-
Белдир» «Чедер» курорт-
тузунун чөвүлелди алаш-
нарга-да, курорттарга-да
хей саңгып ижи алаштан-
ган, кадынын экинчилдиг а-
ган. Ынчалга «Уш-Белдир»
курортта барып дыштанып,
аңаа кадынын эмедиң алы-
лаан кижилер «оң ажилчи-
ны, үнеленин билдирлер.
Бойдуз чурумалдыг чедер
бо курортту ушкү сезонуна
бо чайын чоран кижилер
ол дугайын редакцияга биж-
ээп чагаазында база онза-
лап айтып туралар. Ындыг
даа болза, олар ында чет-
пестерин барын, анаа хо-
муздан сеткилин ажит-чажыт
чок айтышканар.
Чогум калдыг четпесте-
ри ол? Дыштаныкчыларын
хомузданы чүең
болганыл? Бу айтыр-
ларга харыылар бээр-
де, колдуңда авторларын
бодаларында дайнар апар
бис. Бир-тээ, чагаа узун
хөмөздүг, ында 49 кижилер
кирип кол-кол айтырлар-
га харыыларын орданып
көрөөл. Ону кылдыра, ча-
гаала чамдык ордунгар
ын авторларын бижээни
бугулар кирип турган,
күөсүдир бис.
Чагадан: «Неделэ эр-
тин чоруваста бистин өөрдү-
күөсү өшкөн. Чүд дээр-
гаар, бойдустан байдалы
баксырап эгелээр, самолет-
тар ушастаан, оң уланын.
дан курорттун ажилы со-
сала — чүлө соловая ажил-
дал турган. Соларга төш-
гөн. Дыштаныкчылар Кы-
зылда соларга манай, кан-
ды-даа эминшиктинер хуу-
зөп албайн кылдашкып,
челлик аржаанга калдыг,
даа эмиң сүмези чока оор-
дар ужурга таварышкан
бис. Чамдык кижилер анаа
кириш, кадык баксыра-
дып, а чамдыктары дедир
чорун-да турдулар».
Бөлүк авторларын ча-
газын бо материалды бижээ
журналыст чааскан номчу-
каны, сайгарбап. Оң ку-
рорттар эргелигиниң Коно-
арск чөвүлелинин багыты-
нын орадакчызы А. А. Саян
база почтаан, таанышкан.
Ынчангаш чагаала кирген
айтырларга харыыларын
Александр Антонович
берип турар. Ол үстүңде
хомузданга хамаарыштыр

мынчаар чутгалар:
— Дыштаныкчыларын
эргезип турарында марьгар
аржын чок. Ындыг чүдөр
болу бээрин билдир турар
бис. Ынчангаш баш уду
кандыг хөмөрдөг ала экил.
Чүктөр, аш-чөм аймаан
ол курортте кезин, канчаар
чедире ажит дээп ышкаш
айтырларын анаа хамаар-
ыштыгы коллективтериниң
узуручулары-биле дугу-
жуп апар турар бис. Ону
чаар кылырын чедип апа-
да келдиңиз. Ынчалга-
да биске кончуг шайтыктыг
чүе... агаар-бойдуз, Ол бур-
гел, чап эгелди бээр-ле,
аргыжылга шуут соксаар-
дыр. Моңу дыштаныкчылар
эки билдир, хандыр угаза
чогуур.
Чүну кылдып, канчаар
ажылдал турарыңызы кыс-
кады-биле табылырлар ко-
рей. Чүд дээрге чамдык
авторларын бодалыңы-
лыра, курорттарга-да
алдыра, курорттарга эрге-
линиң Тыва АССР таланы,
биле чөвүлелдин удуру-
чулары ажил кылбайн,
анаа-ла стол «таңыкылдан»
оар ышкаш кылдыр билди-
нип тур.
«Уш-Белдир» курортту
долу хандырамында ийи кол
продукт херек. Ол болза со-
лорка биле бензин-дир.
Олар чоқта анаа эмнөшкүн,
даа, чырың-даа чок алаары
шын. Ынчангаш бистер, уду-
ручулар, оларын удуру-
диреңинче кол кинзөгейин
салып турар бис. Ону улук
тодаралы табылырларга
мындыг. Квартал санында
курорттар эргелиг 300 тон-
на солорканы лимит бугу-
гаар биске бээр ужурул.
Лерек кырында байдал ын-
дыг эвес болдуур ийи. Оң
марьгар чартындаан бешин
оракон ээргезип алышыска,
аккиң ол А. бугуң чыла-
га хамаарыштыр алып бо-
лза, солоркага база бензин-
ге шийи калдыртылган
чүлө 30 ажил-ла хуузуң
ажылдал турар бис. Ону кү-
рөрткө чедиревинин кара-
жысы база улуг. Ындыг
нефть продуктулар чедир-
ген «Ан-2» самолет бир
рейс кылдыра-ла, 513 рубль.
«Ми-8» деп вертолет ажил-
дааныста — 600 рубль
эргелел аэропорт коллектив-
териниң агар саңгыне кирип
турар. Агаар ажит хөмөрдөг
чүк, чедире самолет деп,
толет саны көүдөй бээр-
де, оң таварыштын темчөли
кайы хире өөз бээрин са-
нап көрүдөр даңк. Талың
бээр-дир бе? Аргыжылга,
сал-хө таланы-биле байда-
лыс ындыг.
Бистер чутгаларын олу-

руваста Александр Анто-
нович Саян бир мындыг кол
чүлүдү сандырган. Ушкү
сезон эгелет турда, курорт-
те 3 тонна 200 кг солорка,
200 кг бензин чорудупкан
турган. А оозу курортка
четкен. Чүдө ындыг бол-
ганыл? Айтырлыгың ужуру
мындыг. Курорт чогуңда
Кызыл хоорайнын септелге
тудуг эргелигине хамаар-
ыш «Саян» дээр артыл
ажылдал турар. Оң ажил-
чылары дугурула бугу-
гаар ында хей чыл дугу-
рула доозулайын келген
аэропорт тудуун кылдып
турар. Демги солорка, бен-
зинин ол коллектив бугу-
у алкан болган. Тодаралың
кээрге, биске ам-даа өрелик
болгай силер дээр курорт
удуручулары тооваан.
Бергелер берген үелерде ол
кин коллектив аразында
кечгин-бержин келгенин
тунелди аңаа доктааван.
Марьгар чоқта, август
тунулууда база ында алган.
Курорт директору Д. М. Ка-
ра-Сал Кызылда 400 кг
бензин чорудупкан. Соондан
чедер бээр-ге, оозун кожазы
коллектив бодунун «Кладов-
назынче» кирип чууктан ал-
ган болган. Чүкүтү утулуп
алайын баар таварыла
ажыл-агайы эргелигини
М. Д. Кызылмайын талы-
зындан бо-ла болу бээр.
Оң надында арагалат ал-
ган, корпустар кезип, экин-
дөр соңат, дыштаныкчы-
лар шайтыптан турганын
бөлүк авторлар шын айты-
шкан. Ам оңу ол ажилдан
үндүрүпкөн.
Сагыла-чуруму экинчи-
дур дугайында айтыр-
густунуп турган. Курортта
арагаачыларга хамаарыштыр
хөмөрдөг алырын Кызыл рай-
кукусонун ИХК-ге чангыс
эвес удуу тургусса-да, ол
айтыр-гы харыы чок аркан.
Устүңде кирген чикен-
терини, фаитыларын бөлүк
авторларын чагаазында
кирген аш-чөм аймаан
тингине, оң үстүң турарын,
сагыла-чурумга хамаар-
ыштыр бижээң чүдөлдигине
харыы-дыр дээрзин билдир
ала эки.
Чагадан: «... Бо сезонда
курорт эмирлер-биле шуут
хандыргынаан. Эмиң сес-
тарлары база чедире...
Культура-массалыг ажил-
чөк, спортту марьгалдар
болбайн турар...».
Бу айтыр-гыга хамаарыш-
тыр А. Саян мында дэң:
— Курорттун ажилы се-
зонунт болгаш оң надында
тускай эртемчилерге, ажил-
чыларга талор ажит эвөш
болганда ында кижилерин

тывары берге бооп турар.
Ынчалза-даа ымындыг ту-
дур бис. Сезон эгелээр
ырак мурунда-ла Калдык
намгалат министрствозун-
га, хоорайнын надык кам-
гала кылдыңгы чыгыны
баш удуу кирип келдиңиз.
Ол органзациялар хире-
ша-быле багай эвес дуза-
лап келген. Солуңарга ча-
рал тургаш, боттарыс-даа
тып ал турар бис. Тускай
эртемчилер-даа, ажилчы-
нар-даа доктаамал ажилдыг
болган, сезон төөргө-ле,
чүе бардыр, курорттун бо-
дунга шийтиргелер айты-
шканында бээр-дир, аңаа-
гаш ажилда бөргөлөр ооп
болуп турар. Проболвудел-
дин таланында дуза
багай эвес. Министрлер Чө-
вүлелинде харысалгалыг
аштер курорттар ажилын
сегидерине практиктинг ду-
за көргүсөң. Чүдө аазар,
чүлө шүгүмчүлөр, оң ке-
дере, үндүрер, кириргине
чедер улус бо.
Чангыс деминг, харыл-
даалыг ажилдаар болза,
ажыл чүе бүтпөс деп. Бүд-
лөр апар. Оң кийи мындыг
чүе бардыр, курорттун бо-
дунга шийтиргелер айты-
шканында ылап-ла үстүң
органнага адрестеп шүгүм-
чүлөр чүевис бар. Ол мы-
ндыг хоочуран аарыг-
ле домей аларган. Курортта
директор бардыр, өске ка-
дрлар ажилдал турар. Ку-
рорт чөвүлелин тургузул
алгаш, ол-ла бугу культура-
массалыг ажилдарын чүе
органзация болбойаш, сто-
ловая, корпустарга, эм-
неге төөргө сагыла-чу-
румун тудуп, ажилды эки
башкарып, арыг-шеверни
саягыр, өске-даа ажил-
чөк херектерге чүе кирип
келет? Ону дыштаныкчы-
лар, ажилчылар калы хө-
лөдөп турган кылды болуу
ышкажыл. Манаш чүлө кижилерин
бот-илемши, орга-
низация чорун херектер.
Александр Антоновичтин
үстүңде харыымыңа чүе
немел болуру? Бодум хуу-
ла, ол курортка ол-ла сезон-
да дыштанташ келдим.
Озалдап четкен мен. Ын-
чангаш дыштаныкчыларын
ол бергелет турар хуңериниң
ол таварышпадым. Ынчал-
за-даа ол дугайын эш-өөр-
дөп дыңаан, билдир мен.
Хуула мындыг болла-
рым бар. Олар болуу ала-
ларын чамдык айтыр-
лыгына харыы бооп болур.
Курорт-да, аржаан-да
баарда, ол баар чериниң ар-
жаанынын составы канды-
гы, ол кандыг аарыгларга
дуза чедирип болуру, че-
ле инитиз-биле эки, ажил-

тыг талалары чүдөл — бо-
ла бугуру баш удуу билдир а-
лган турары алабын айтаан.
Оң башка дүжө келбисе
курорттар, аржааннар бар-
ган херээ чүе? Анаа-ла ажил
бербес, кадыктың экинчи-
лес черге баргаш, ашка-
лопек чаргыдаар, ал-боттун
кадымына хора чедирер дээп
эвес. Бети дээр-ге, эми-
дерини, аржаанга кирериниң
чурумун баштайгы хуңе-
лэмчден айтырып албас чүе-
бе? Ынчан калын артык
айтырлар тургустунуп тур-
ган деп.
«Уш-Белдир» курортта
эмнэшкин төвүн кылган,
ону дээрзени эки. Кижилер
буру-ле ону мактаар чорду.
Анаа бурун каттыжар мен.
Олче 80-90 градус изиг ар-
жаанын хоолайлар дамчы-
тыр аксып каан. Ынчалза-
даа чоғум эмнэшкин төвүн,
че оң баар орунда соок
сугтуу хоолайлар карыштыр
чорудупкан. Анаа келеш,
оң температурасы кижинин
органнизация хара чедирбес
хире соой бээр. Ынчангаш
анаа градускиндерин кел-
рээ чок. Ол дугайын айтыр-
ган болуңарда, ында эмчир-
лер силерге дыка эни та-
былырлар бээрлер ийик.
Ынчангаш кандыг-даа чүе,
ниң ужурун баш удуу эки
билдир алабын чыткан, ай-
тыртыг тургускан ажил бар-
дыр бе? Мен бодарымга,
чок-да мыншан.
Бу материалды эгезинде
редакцияга келген чагааның
бөлүк авторларын санын
49 кижилер деп айткан, чал-
гыс-даа фамилия бижээни
мен, Ат. фамилиязын, адре-
син, ажилдал турар черин
айтыпкан таварыла оңу
архивтеп маар дугайында
чакаткың. Чарлы барын а-
торларга сагылыртышсаң,
оларын анаа-ла Ч. Б. Со-
жика, А. Х. Донган, Б. С.
Монгуш, М. С. Ооркан,
(оларын аразында фами-
лияларын «бухта-терле»
салып каан кижилер бар)
дэңин боттарын чажырт-
кан, номчукчуларга хүндү-
төл чок болганы кылдыр
көөр апар. А оң кийи ча-
гаала 49 эвес, а 28 кийи ат
салганы демделеп каайн.
Ол курорттун ажилы ке-
дир чылын элзөө экинчи
бөринин барымааны бар.
Ында чаа аэропорт бо чы-
лын ажилдагы кире бээр.
«Ан-2»-д

БИСТИИНДЕ ӨӨРЕНИП КЕЛГИЛЭЭН

Бай Мөөдөлү Баян-Өлгий аймактын Цэнгэл сумуунда тавалар хөй чуртап турары шайдан бээр биддингил келген. А оу совет үе-шарга да анык салгалдык коча-хөлбээ нукилери безин чүг-ле номнардан, сеткүүдерден бидин ап турар эвес, а олар кудтура, ажыл-агый айы-биле акы-думалыкы найы-рамы харылааны тууду, арга-дуржула солтул, бот-боттарында ачы-дузанын көргүстүп турар аларгы.

Кандыг-даа тускай мерге-жилдик кижилери, бичин школалар бези, удур-де-дир аалдакып турары — быжыг найралдык болгаш күндүктелдин демдээ-дир.

1990-91 өөредилге чылы-да Мөөдөл бистин Тывадан — дөрт, а бистинче кол-дуула Мөөдөл чуртап чо-руу тываларын чаа-ла школа, доссан уруглары Кызылдын педагогика инсти-тутунче, уран чүүл учили-щесинче болгаш башкы учи-лищесинче өөренип кири-лээн. Олар шүптү чеди /ки-жи, тывалар эки билир уруу-дар келтирэн.

Кызылдын педагогика ин-ститутунда Цэнгэл сумуун-да ортумак школанын до-дүчүлүрү ийи уруг. бир бот өөренип кирген. Олар арыг тывалар, олар-биле ужуражып чугаалаптымыс.

Оларын эч тугакмыс ор-дан, эрес Хийсийн Гансук бистин чамдык айтыргыла-рымыс кысказы-биле мынчаар тывалап харыялал турду:

— Мөөдөл бистин шко-лармыста даштыгы дыл —

орус дылды дөрт класстан он класка чедир өөренип турар. А тыва дылды мнда тывалар, ылангыя Цэнгэлде хөй-даа болза, школада өөртөтпейн турар. Чүгүл өгте тывалар чугаалажыр бис. Ам харын сөөлүгү уде тыва дылды өөредир деп берган, а бис манаа — силеринин чүгүл дылды болгаш тыва литератураны өөренип алгаш, чериксе берган. тыва дыл башкылар баш-

тайгы башкылар болур аас-кежиктир болдувус. Бир не-деля хире өөренип-ле, хөй өнүктүлгө апардымыс. Харын чангыс бөлүктө сту-дент өөрүвүс барык шүптүзү биске, ылангыя орус дылга дузалажып турар-дыр. Бисти моон берган тыва башкылар шылдала-биле күлөп алды. Чотум маапа өөренип удуз хөй болган, а бисти чүгүл чеди кижини шилеп алганы ол. Тыва өнүктүлгө улуз

ам-биле беш чыл ишинде кылып өөренип, сидеринге дэди эртем чеди алыр ийиг күзөлдөгү келдинис. Кузели-вис мыап боттары!

— Цэнгэлде школар дугайы чугаалап өөрүнем?

Ам орлай, шоваа кара-кара карантарлыг оол Бадарчын Байрайхан чугаалап эгеле-ди.

— Цэнгэлде моол башкылар хөй өөреникчилерин улуз

школа ол. Бизда 1400 ажыг өөренипчи бар. Малчыннар уругтары интернатта чурта-пал, өөренип турар, үш ин-тернат бар. Олар күрүнден халас кандырылгада турар. Орус дылды моол башкылар башкылар турар. Мен баа-ла кыды келген өөрүм уруу-лар-биле бир дөмөй, хөй тыва өнүктүлгө болду. Чы-дыз, Мерген Куулар, Адды-оол Хертек, Дамдын Омгар дэди оон-даа өскө хөй. Бисти аэропорттан мында баш-кыларымыс уткуп-хүлөп ал-ды. Чүгүл ол дээш безин башкыларымыс өөрүп чети-тирдым.

спорт МӨГЕЛЕР ООН ҮНЕР

Бистин Тывада школачы-лар аразында хостуг хурес сайырап олар 1973-74 чыл-дарда төртүтүнгөн оолдар-дык Сибирь болган Бир-ань Чөөн чүктүгү зона мар-ды Чөөн чүктүгү зона мар-дыга болуп эрткен. Анаа Уралдан, Москва чоогундан бээр мөгелер киришкен.

Анаа 43 килограмм че-дир дензалиг мөгелер ара-зыдан Артыш Дөржү ийи, ги. Шолбан Куулар (46 кг) ушкы, Чечен-оол Монгуш (56 кг) дөркү. Улуг-Хемини Хайыракан суурда уруг-ларын спорт школазынын төлөксүзин Омак Серээ 5-ни чери алаан.

Олар сентябрь 18-21 күн-деринде болуп Бүгү-Россия маргылаадыга кирижири-биле белеткеди эгелей бер-ген.

Уругларың олимпий кур-лавырының тускай спорт школазының бир салбыры Өвүр Районун Торгалыг ор-тумак школазында ажылдап турар. Ол школадан шы-рак дээн мөгө оолдар үнүп турар.

Ук школары бо чылын алгы-ангы дензилер аайы, биле республиканың беш чемпиону дозууп үнер.

Сулейман КЫРГЫС. Кызыл хоорай.

ПАРЛАМАНГА БӨЛҮ ДЫННАДЫП ТУР

Август 31-ден сентябрь 31-ге чедир 72 кем-херек үгүлешкинин бол-гаш өскө-даа болушкун-нар бүртүктүнгөн. Ооп ичинде аар кемдешкин болган дөрт таварылга бар, күрүненик болгаш хамааты-ларынчү хууде оңуу-хө-рөнтүзүн оордан таварыл-га — 33. Ол күнүнде алды транспорт оозал-ондаа бол-ганы демделеттинген, оон үжү күнүңгиз эвес урку-түг бооп, өдүм-чидиминг болган. Чок кижилериниң ис чок барганын медээлеп дыннаткан үш бидиринчи кини хамаатылардан хоорай-нын, райондарын иштини херектер килдистеринге кир-ген.

Республиканың иштини херектер органларының де-журны аланыптык амыл-данкылары сентябрь 3-тү күнүнде ийи уда үпүшк-кин болганы, аар ийи кем-дешкини, үш хулихан үл-гедиг болганы бүртүкөн. Күрүненик болгаш хамааты-ларынчү оңуу-хөрегининге хол дэоп оорлаан 20, салдыг чурумун хажыткан 2 тавар-ылга, боуорукчу бир чокор илерээ.

Боо-биле балыгланганы-ның ийи таварылгазы Сут-Хөл району болган. Кызыл-Тайга суурда ажылдавайн турар М. С. Ондарын балы-дан кижилер бидинмейн турар. Өскө таварылгада «Сут-Хөл» совхозун чола-дыз Мерген Ондар Аюу Монгушту балыг-лаан. Бо үгүлдег баала-ла кадм ар-галал, бөз-балажык, чогуш-кавынын түңинде болган. Боо чогуур негеледе баура-дарыдал бүртүктүңмезин болган, ону хавырган.

АРАГАНЫҢ ДУЗААНГА ТУТТУРБА АЛЫҢАР

Ниятилелге араганың че-дирин турар хоразыныг кемдээли аажок улуг айыл-ла-халка дөмөй. Амдырал-дан, өг-бүлөден, ажы-төдөн арага хүн бурдуе чаа-чаа кижилерин адыра соп, бо-дунуң кирилт, шалкын агы-мының киңир тыргып ап ту-рар.

Арагалар чорук болган алгоголизм-биле дем-гаш куштедирер талазы-биле кемчелер дугайында СЭКП ТН-ның доктаалын хүлөп алганымын баштай-гы дээринде арагалааш-кына, алгоголизмге — удур демдесилге чурт оксүтүр-гендерин чеди алыр тур-ган. Чон ону көдүрүшү күнүңгү хуудоп ап, ама-на бунар чачылдан адырып, арагага дүлдүр деп бар-ган амы-толүвүс, келир салгалымыс, ал бодувус сегереп үнеринис, амды-рал-чуртапталымыс экижирип ол-дур деп сеткил хавып амдыр берген. Арага иш-тестөөнүндө кижилериниң нааы-хары узап, кыдыкшы-лы быжыгып, аарыры, хөй Черге ажыл шагы үзер, ажылга кемел-бертинер чорутар эвезөөнү, ээрип тургаш кем-херек үгүлдири чавыртылган. Арагалар чорукту когу-биле уузук болур дээринге быжыг бу-зурел тытып келген тур-ган.

Бичалза-даа арагалаш-кыны, алгоголизмниң ажыг эртериниң талазы-биле то-даргай сорулгаларыг, ком-плекстин ажылдары чору-дарынын орунуга чоруур, чагырып-дужаар аргалары, кемчелерин ажыгалары колдап эгелээниңден цаак-тын боттадылар дээш ажылдап кылган кемчел-лерин хөй кезик херек кы-рында нүгүстүмненип бар-ган. Оон надында араганың ховартаанын ажылдап ал-гаш, чакыт «садыгылар» самогон, брага, араганы бүдүү будуруп, садып эгеле-лээр. Арагага хандыктыл-дыглар өг-бүлөүңнүң сөөлүгү кокушулун каттап тургаш, ук продукцияны каш катап улуг өргөк-биле садып икиттер аларган. Ынчаар садып ижер арагы чок ки-жилер өскөртөн хайдынып, чыдыг чаптан тыртып, хо-ранып чытпаш, парноман-нар, токсикоманарын коду-руун көүдөткөн. Чуртап-галың туулазып, балар-лаңган дүвүңдөп хөөрп-үнөн чам, кир-боз амыл-ра-далын арага илеше каддык хейрини тургузгучуңуң уг-лестинтигиң сорулгаларың чуй шаар деп баара, арага садырн база катап калбарып, чонун кыдыкы-га хоралыг кызыл арага-ларын элдере будуруп эгеле-лээр. Ындыг чорук кем-херек үгүлдериниң таарым-чалыг байдаларын тургу-скап. Ол талазы-биле сакты-сеткини дүвүрээниң долган авторлардан чагаларын ре-дакцияп ап турар.

Арагалар чорук болган алгоголизм-биле дем-гаш куштедирер талазы-биле кемчелер дугайында СЭКП ТН-ның доктаалын хүлөп алганымын баштай-гы дээринде арагалааш-кына, алгоголизмге — удур демдесилге чурт оксүтүр-гендерин чеди алыр тур-ган. Чон ону көдүрүшү күнүңгү хуудоп ап, ама-на бунар чачылдан адырып, арагага дүлдүр деп бар-ган амы-толүвүс, келир салгалымыс, ал бодувус сегереп үнеринис, амды-рал-чуртапталымыс экижирип ол-дур деп сеткил хавып амдыр берген. Арага иш-тестөөнүндө кижилериниң нааы-хары узап, кыдыкшы-лы быжыгып, аарыры, хөй Черге ажыл шагы үзер, ажылга кемел-бертинер чорутар эвезөөнү, ээрип тургаш кем-херек үгүлдири чавыртылган. Арагалар чорукту когу-биле уузук болур дээринге быжыг бу-зурел тытып келген тур-ган.

ЧУРУКТА: Уламурунгийн Цэцэгдар (солгай таладан), Бадарчын Байрайхан, Хийсийн Гансук олар селгүстү-түшкүн үезине. Вячеслав МОНГУШТУҢ фотосу.

Суг куштарына айнаары сентябрь 1-ден эгелеэн. Ан-налада арага айнда ал чо-руу күнүңгиз эвес түң-келе чедирин болурун чыккан көрүп көрөлөрдүн. Би-Хем району А деп адын турары хөлдө бөлүк арагалаашкын түңиндеде үгөс шов-соода өлүм-биле добулган бооп турар. Август 31-де, А. В. Корстаж дээрн А. Г. Климковту чүткө талазыңче, А. В. Катковту иштинче дүүргөдөн боолал балыг-лаан. Эмне-лесе четпейн чыкыш-ла, кыдык-да амы-тыңыңдан чырылган. Ол айнаашкы-нык түңилди шак мычар доодулат.

Ан-Довуран АТБ-ге ха-мааржыр «ГАЗ-53»-ту баш-карып чораян А. И. Ла-мааның өг-бүлөүңизге олар-нын машинага чораш таварышкы оозал-ондаа кор-туучу болган. Ээрип ки-жилең машинаны бапкырып шыдавын берганыңдан, ан-налада башкы ортеңги кыда берген. Өрттөнгөн аар баалдык чолаачымын эм-нелге аяктыган, кадык ийи хардыг уруу-биле кадм машинага-ла өрттөнгөн на-жык болган. Ээриптер сергедир

«Илик» магазининиң эгеле-чил Д. С. Тастын 280 рубль түңүгү бараанын са-дып алкыкчылардан чыгар-ганы Улуг-Хем районун иштин херектер килдистерин айылдакчылары илереткен.

Ары-Узун суурда улуттук барааннар магазининиң эгеле-чил К. Т. Суруктуң бадырап алганы бараан — 1788 рубль түңүгү.

«ИЖ-Ю-5» мотоцилин-ден Д. С. Сыгдан дээрлин-ге хамааты Аралда когар-рал чедирген, чүл дээрге, ээрип турган ол трактор рулонун артынга олдуруп-каш, «Кок-Тей» сүт-бараан фермазынын Спортивнай кудумчузунга тургузуп каан турган мотоцилинди ныы-ен хедди берген бооп турар.

Шынан-ла, арага, алгого-лизм интеллектинги мөзү-дүн, чүрек, баарны ажы-лың, эр-хөргөөк чорукту басыралдып, салгалга ам-негетинмес хораны чедирер. Кижиниң бодунун эки ту-рары-биле организмниң чуй шаан үндүрүп турар «хө-лүг суксунучу» өртээ ол хире улуг бооп турар.

Биринчи чүкүл-күзөл-ив-ти бодувус-ла талтап, ара-га-биле өжүр кудуп чоруур бис. Шаң мындыг өздөгү-лө-вүстүн, соо-чүрүңүстү бо-дал безбизинестен өскө сөөк кижилерге куду кор-дуруп, дорамчалдып чо-рууруусу-даа мида.

Былганын суруңуң эмне-лесе чөтпейн чыкыш-ла, кыдык-да амы-тыңыңдан чырылган. Ол айнаашкы-нык түңилди шак мычар доодулат.

Былганын суруңуң эмне-лесе чөтпейн чыкыш-ла, кыдык-да амы-тыңыңдан чырылган. Ол айнаашкы-нык түңилди шак мычар доодулат.

«ИЖ-Ю-5» мотоцилин-ден Д. С. Сыгдан дээрлин-ге хамааты Аралда когар-рал чедирген, чүл дээрге, ээрип турган ол трактор рулонун артынга олдуруп-каш, «Кок-Тей» сүт-бараан фермазынын Спортивнай кудумчузунга тургузуп каан турган мотоцилинди ныы-ен хедди берген бооп турар.

Шынан-ла, арага, алгого-лизм интеллектинги мөзү-дүн, чүрек, баарны ажы-лың, эр-хөргөөк чорукту басыралдып, салгалга ам-негетинмес хораны чедирер. Кижиниң бодунун эки ту-рары-биле организмниң чуй шаан үндүрүп турар «хө-лүг суксунучу» өртээ ол хире улуг бооп турар.

Биринчи чүкүл-күзөл-ив-ти бодувус-ла талтап, ара-га-биле өжүр кудуп чоруур бис. Шаң мындыг өздөгү-лө-вүстүн, соо-чүрүңүстү бо-дал безбизинестен өскө сөөк кижилерге куду кор-дуруп, дорамчалдып чо-рууруусу-даа мида.

Эн көрүңүчү чүве—азээ-дилерин арагага сундуура-гы. Ол база ада-инени, улут кижилерин буруу. Олар арагаларга, бичин кижилер кыдыкыңдан хайтараар, ара-ганы бус-чүрүң бодунче киңир тытып, чоруту анаа чачыгар. Оон келдереде дашыкы кыдыкыңдан бу-дүү амжай катгалды, баш-тайгы шөпөшкенин кылар. Ук шөпөшкниң хөлдөлтөр, тааладыктар болза, ара-ганы киңир болур, ажырас-чүве-дир деп түңнелге ке-дир. Оон ам-ла эңтиг эве арага эрттирбес, иже каал чоруур кизи оон үнер. Ол мынша арага садыл-ганын даштында шөйлүп чорутан узун оочулар кандыг бодалды тымыды-рылар? Араганы хоран-на дээр, ындыг болза ына бир-ле озагай чүве бар боора, улуг кижилер оун садып алыр дээш оочура-е-у-шагын чидирин, нуру-езия үрел турар-дыр деп бодал тытыр. Шаң ына чарар, улуг улус араганы рекламалап турар бис.

Ф. СП-1

Министерство связи СССР
«Союзпечать»

АВОНЕМЕНТ «ШЫН» на газету 54241 (индекс издания)

(наименование издания) Количество комплектов

на 1991 год по месяцам:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куда (почтовый индекс) (адрес)

Кому (наименование издания)

ДОСТАВочная КАРТОЧКА

II в место тер на газету 54241 (индекс издания)

«ШЫН» (наименование издания)

Стоимость подписки руб. коп. Количество комплектов

на 1991 год по месяцам:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куда (почтовый индекс) (адрес)

Кому (фамилия, инициалы)

Анастоль САДОВОЙ. Миллиардың капитаны.

Бичалза-даа арагалаш-кыны, алгоголизмниң ажыг эртериниң талазы-биле то-даргай сорулгаларыг, ком-плекстин ажылдары чору-дарынын орунуга чоруур, чагырып-дужаар аргалары, кемчелерин ажыгалары колдап эгелээниңден цаак-тын боттадылар дээш ажылдап кылган кемчел-лерин хөй кезик херек кы-рында нүгүстүмненип бар-ган. Оон надында араганың ховартаанын ажылдап ал-гаш, чакыт «садыгылар» самогон, брага, араганы бүдүү будуруп, садып эгеле-лээр. Арагага хандыктыл-дыглар өг-бүлөүңнүң сөөлүгү кокушулун каттап тургаш, ук продукцияны каш катап улуг өргөк-биле садып икиттер аларган. Ынчаар садып ижер арагы чок ки-жилер өскөртөн хайдынып, чыдыг чаптан тыртып, хо-ранып чытпаш, парноман-нар, токсикоманарын коду-руун көүдөткөн. Чуртап-галың туулазып, балар-лаңган дүвүңдөп хөөрп-үнөн чам, кир-боз амыл-ра-далын арага илеше каддык хейрини тургузгучуңуң уг-лестинтигиң сорулгаларың чуй шаар деп баара, арага садырн база катап калбарып, чонун кыдыкы-га хоралыг кызыл арага-ларын элдере будуруп эгеле-лээр. Ындыг чорук кем-херек үгүлдериниң таарым-чалыг байдаларын тургу-скап. Ол талазы-биле сакты-сеткини дүвүрээниң долган авторлардан чагаларын ре-дакцияп ап турар.

Арага-биле демисежири дээрсе, угаанын, буянныг сеткилдин бунар бак чачы-лыга улур салгыш дээш тайбын чурттаары дээш демисежири-дир. Араганың ийги-лелдиги, өг-бүлениң, ажы-төдүнү чүдү. Бразыл, өлүмүң чачылдан адыр-дып аларыңа, баштай-ла оон дузалай килген ки-жилең боттун күштүгү тура-соруң үңгү күзелиң, өрттө-дир чил кээр арын-чүрү ийги болур. Кижиге эч ар-гим чүре—өг-бүлөдө, акы-тоду.

Допчулалды Належда ДОНГАК кылган.

Биринчи чүкүл-күзөл-ив-ти бодувус-ла талтап, ара-га-биле өжүр кудуп чоруур бис. Шаң мындыг өздөгү-лө-вүстүн, соо-чүрүңүстү бо-дал безбизинестен өскө сөөк кижилерге куду кор-дуруп, дорамчалдып чо-рууруусу-даа мида.

Эн көрүңүчү чүве—азээ-дилерин арагага сундуура-гы. Ол база ада-инени, улут кижилерин буруу. Олар арагаларга, бичин кижилер кыдыкыңдан хайтараар, ара-ганы бус-чүрүң бодунче киңир тытып, чоруту анаа чачыгар. Оон келдереде дашыкы кыдыкыңдан бу-дүү амжай катгалды, баш-тайгы шөпөшкенин кылар. Ук шөпөшкниң хөлдөлтөр, тааладыктар болза, ара-ганы киңир болур, ажырас-чүве-дир деп түңнелге ке-дир. Оон ам-ла эңтиг эве арага эрттирбес, иже каал чоруур кизи оон үнер. Ол мынша арага садыл-ганын даштында шөйлүп чорутан узун оочулар кандыг бодалды тымыды-рылар? Араганы хоран-на дээр, ындыг болза ына бир-ле озагай чүве бар боора, улуг кижилер оун садып алыр дээш оочура-е-у-шагын чидирин, нуру-езия үрел турар-дыр деп бодал тытыр. Шаң ына чарар, улуг улус араганы рекламалап турар бис.

Кызыл хоорай, Красноармейская, 100

Редакторун оралакчызы А. С. ДЕМБИРЕЛЬ

ТЕЛЕФОННАРЫ: редактор — 3-43-34; оралакчылары — 3-33-91; 3-34-17; приемная — 3-34-26; харысалгалыг секретарь — 3-34-92; оралакчылары — 3-45-98; Килдестер — партияны амдыралы — 3-38-82; 3-36-25; идеология — 3-34-57; совет тургузуу — 3-34-98; 3-41-23; улуттүр — 3-34-49; 3-36-73; агроулуттүр —

3-41-16; культура — 3-39-15; информация — 3-37-11; чагаа килдиз — 3-39-03; 3-34-39; очула — 3-34-93; корректорлар — 3-37-11; үндүрүкчүлөр — 2-27-41; солук келбейн бар ганада — 2-32-75; бухгалтерия — 3-43-41;

Чылда 300 катар үнер Хемчээла 2 парралга амаазы Тиражы 28000 экд.

Чылда АССР-ның Нам үндүрер чер доагырафия болгаш ион салгыны херектериниң галазы-биле күрүнө комитетиниң типографиячы. Кызыл Шеткинжи болгаш Краденко кудумчуу, бажы № 1.

«ШЫН» СОЛУННУ ЧАГЫДЫШ АЛЫРЫНЧЕ ДАЛАЖЫНАР

Чагыдылга сентябрь 1-ден эгелээн. Ол чүгүл 2 ай дургузунда, октябрь 31-ге чедир уламчылааш, доостур. «Шын» солун неделя-да 5 катар үнер. Чылда 260 номер парлат-тынар.

«Шын» солунун чылда чагыдылга өртээ — 15 рубль 60 көпеек. Солунун бир экземплярнын өртээ 6 көпеек, Чагыдылга-ны чыл хуусаалыг кылып алыры таарымча-лыг.

Кioskилерге хостуг садарыңа бир экзе-мплярнын өртээ 10 көпеек болур.

Солунун индекси: 54241.

ЧАРЛАЛДАР БЮРОЗУ

Кызылда уран чүүлдер училищесинин чанында тур-густунан бот-орулга-чарыл-галыг хөгжүм школазыга өөреникчилерин немей ху-дээп алдырн ол училище чарлап турар. Бот-орулга-чарылгалыг хөгжүм шко-лазыга сургуулдарын дур-жулгалыг башкылар өөри-дир. 7 болгаш 10 харыг уругтары, оолдарын шко-лага хулаап алыр. Сургуу-ларын шилип алыр талазы-

биле чылда 1990 чылдын сентябрь 10-да уран чүүлдер училищесинин концерт аа-лыңга эртемниң 10 ша-та эгелеэр.

Бичин уругларын хөгжүм школазыга таарымча тургускан күрүнө тарыян баураар өөредилге хөлдө-дүн төлээр.

Училищениң адреси: Кы-зыл хоорай, Ленин кудумчу-зу, бажы № 2.

Өөредилге корпузунга хүндүс ажылдар аштакчы-лар, ийги чуртала бажы-ныңга база хүндүс амыл-даар вахтарлар, хел калага-лаар ажылдакчылар, ийги чуртала бажыныңың но-мендигиңиз, өөредилге ке-

зениң секретары Кызыл-дын башкы училищениң дүрген негетинин турар.

Училищениң адреси: Кы-зыл хоорай, Колхозная ку-думчуу, бажы № 2, теле-фону 2-63-84.

чоллаачылары, бухгалтер-казначей.

Килдистин адреси: Кызыл хоорай, Красноармейская кудумчуу, бажы № 70, телефоннары 2-10-33, 3-10-09

Эмнеге техниказынын чүүлдеринге хамаарыштыр чагырганы хүлээп алдыр-ганын хуусаалы 1990 чыл-дын ноябрь 5-те доостуруа сонуурталды бугу албай

телевидение

СЕНТЯБРЬ 7 БИРГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

6.30 1200 минута, 8.30 Мультфильмдер, 9.00 Барымдалыг фильм, 9.40 «Фестивальдар, Кокурстар, Кошталар», 10.40 Чыл уе-ларын, сентябрь, 11.40 «16 харга чедир» болгаш «он улуг назм», 12.30—13.10 «Уе», 17.15 Мультфиль-лер, 17.45 Бразилиянын национал байыралы — Хамаарышас чорукту чар-лаанынын хүнүңе, «Браз-ил налейдосон», 18.30 «Уе», 19.00 Мультфиль-лер, «Данало биле Нени-ла», 1-2 фильмерин, 19.20 Австралия ТВ-эниң беш кежээси, «Кайгал оочу-гаш», Уран-чечен теле-фильм, 21.00 «Уе», 21.30 ИХМ медээлери, 21.45 Ав-стралия ТВ-эниң беш ке-жээси, Австралиянын 200 чыл болганыга тураскал-кан концерт, 23.00 Кол-лаж, 23.05 «Ол болган... болган...» 23.25 Медээлер, 23.40 — 01.15 «Көрүш-күн» программа «Машина времени» бөлүктү көргү-зүп тур.

ИЙГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

8.00 Эртеңги гимнастика, 8.15: 9.25 Барымдалыг телефильми, 8.35: 9.45 Ли-тература, 5 класс, Тывы-эмк, 8.55 Англи дыл, 1-ги чылы, 10.05 Англи дыл, 2-ги чылы, 10.35: 11.35

Арага-биле демисежири дээрсе, угаанын, буянныг сеткилдин бунар бак чачы-лыга улур салгыш дээш тайбын чурттаары дээш демисежири-дир. Араганың ийги-лелдиги, өг-бүлениң, ажы-төдүнү чүдү. Бразыл, өлүмүң чачылдан адыр-дып аларыңа, баштай-ла оон дузалай килген ки-жилең боттун күштүгү тура-соруң үңгү күзелиң, өрттө-дир чил кээр арын-чүрү ийги болур. Кижиге эч ар-гим чүре—өг-бүлөдө, акы-тоду.

Допчулалды Належда ДОНГАК кылган.

КИНО

СЕНТЯБРЬ 7-де «НАЫРАЛ»: «На тро-пе войны» (АКШ) 9.20, 11.20, 13.20, 15.20, 17.20, 19.20 (узаткан) шактарла. Видеозал: «Апачи» 9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 17.00, 19.00 шактарда. «ПИОНЕР»: «Аленький цветочек» 9.20, 12.10, «Де-вочка и крокодил» 10.40.

13.40. «Река» 15.10, 17.10 «Полюба» (2 сериялыг, 19.10 шактарда. «КАА-ХЕМ»: «Танцор диско» (2 сериялыг, Индия) 16.30, «Брак мой» 14.20, 19.20 шактарла. «ВОСТОК»: «И придет тот день» (Индия) 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактар-ла. «ЕНИСЕЙ»: «Ничего не случилось» 18.00, 19.00 шактарда.

Индекс 54241. Чыгы № 483.